

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: Статус етнолінгвістики серед інших історико-лінгвістичних дисциплін

План

1. Етнолінгвістика як навчальна дисципліна. Мета і завдання етнолінгвістичних студій. Джерела етнолінгвістики.
2. Етнолінгвістичні основи дослідження мови. Методи етнолінгвістики.
3. Проблеми взаємодії мови і культури. Лінгвокультурологія.
4. Зв'язок етнолінгвістики й лінгвокультурології з іншими дисциплінами.
5. Витоки етнолінгвістики з філософії мови й культури Вільгельма фон Гумбольдта. Лінгвофілософські погляди Вільгельма фон Гумбольдта.
6. Олександр Опанасович Потебня – фундатор слов'янської й вітчизняної етнолінгвістики.
7. Гіпотеза «лінгвістичної відносності» Е. Сепіра й Б. Уорфа у становленні етнолінгвістичної науки.
8. Проблеми сучасної української етнолінгвістики.

Студенти повинні знати: основні поняття етнолінгвістики як навчальної дисципліни та новітнього напрямку мовознавства; об'єкт, предмет етнолінгвістики, основні завдання й методи; основне завдання лінгвокультурології як новітнього напрямку мовознавства; історію становлення розвитку етнолінгвістики.

Студенти повинні вміти: аналізувати теоретичний матеріал; готувати повідомлення та проголошувати їх перед аудиторією.

Ключові слова: етнолінгвістика, лінгвокультурологія, методи етнолінгвістики.

Література

1. Васильев С. А. Философский анализ гипотезы лингвистической относительности. К.: Вища школа, 1974. 263 с.
2. Герд А.С. Введение в этнолингвистику: Курс лекций и хрестоматия. СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2001. 488 с.
3. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. М.: Прогресс, 1985. 452 с.
4. Дядищева-Росовецька Ю. Б. Етнолінгвістика в інтерпретації Є. Бартмінського. URL: <https://elibrary.ru> > item
5. Жайворонок В.В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук. *Мовознавство*. 2004. № 5-6. С. 23-36.
6. Потапенко О.І., Кожуховська Л.П., Товкайло Т.І., Чубань Т.В. Лінгводидактика (курс лекцій): навч. посіб. для студ. філол. спец. вищих навчальних закладів. К.: Міленіум, 2005. 402 с.
7. Потебня А. А. Мысль и язык / В кн. Слово и миф. – М., 1989.
8. Рогач О. Етнос. Мова. Фразеологізм / *Дивослово*. 1988. № 9. С. 14-15.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля. - К, 2006.
10. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. М.: Прогресс, 1993. 656 с.
11. Снігаренко В. Т. Основи етнолінгвістики: навч. посіб. Торецьк. 2019. 62 с.
12. Толстой Н. И. О предмете этнолингвистики и ее роли в изучении языка и этноса / *Ареальные исследования в языкознании и этнографии: язык и этнос*. Л.: Наука, 1983. С. 181-190.

13. Фрумкина Р.М. О специфике гипотез в психолингвистике: Гипотеза в современной лингвистике. *Гипотеза в лингвистической науке*. М.: Наука, 1980. С. 183-21.
14. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика: навч. посіб. для студентів факультету української філології. Кривий Ріг: НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.

Проблемні питання та завдання

1. Охарактеризуйте етнолінгвістику як науку та навчальну дисципліну. Визначте мету, завдання та проблеми етнолінгвістики.
2. Як, на вашу думку, яке коло питань вирішує етнолінгвістика синхронічна та діахронічна?
3. Дайте тлумачення поняття «антропоцентризм етнолінгвістичних досліджень».
4. Дайте характеристику методів етнолінгвістики.
5. Іван Огієнко зазначав, що етнографію, етноісторію чи етнокультурну можна вивчати не лише за допомогою предметів матеріальної культури, знайдених унаслідок археологічних розкопок, а й через слово. Прокоментуйте думку вченого.
6. Підготуйте тези статті В. Жайворонка «Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень» (Мовознавство. 2001. № 5). Визначте ключові позиції науковця щодо етнолінгвістичних досліджень.
7. Прокоментуйте думку Є. Бартмінського, що «етнолінгвістика намагається, йдучи від мови, прийти до людини, до її способів розуміння світу» (Bartmiński J. Czym zajmuje się etnolingwistyka? // Akcent. 1986. № 26. S. 16).
8. Опрацюйте слова з компонентом етно-. Обґрунтуйте значення слів етногенетичний, етнічний, етнізм, етнізм, етноцентризм.
9. Перекладіть українською мовою роздуми М. І. Толстого. Про зв'язок етнолінгвістики з якими дисциплінами йдеться в тексті? «Более того, для определения генезиса и истории народной культуры предложенная выше методика необходима в еще большей мере, чем для решения историко-лингвистических задач. Это прежде всего относится к такой базисной сфере древних народных культур, как мифология. В самом деле, большинство индоевропейских языков имеет относительно давнюю историческую фиксацию, т. е. развивалось в двух формах – устной и письменной. Что касается письменной фиксации мифологии, то это «привилегия» лишь отдельных индоевропейских этносов. Такие этносы, как балтийский и славянский, ее почти лишены. Совершенно очевидно, однако, что ранняя письменная фиксация мифологических текстов (религиозных представлений), как и в случае с языком, не является единственным историческим источником для живых этносов и языков. Более того, этот источник, как и в случае с языком, может отражать лишь одну «книжную» форму мифологии, давая мало сведений о народных мифологических представлениях... Во всяком случае, трудно предположить, что праславянская мифология сводилась к единой, узко ограниченной схеме, тем более к одному сюжету или «основному мифу», к «семье громовержца» или к подобным построениям. Разнообразие славянской народной изустной традиции в сфере обрядов, поверий и обычаев, т. е. диалектность духовной культуры, делает ее незаменимым и почти единственным источником для истории мифологических воззрений и форм, для

диахронических мифологических штудий, для определения динамики развития отдельных мифологических систем, для их этнического, территориального и хронологического приурочения в прошлом» (М. И. Толстой).

10. Підготуйте повідомлення про зв'язок етнолінгвістики з іншими науками.

11. Розкрийте (на вибір) одну з запропонованих проблем:

1. Особливості мовної поведінки в українській культурі спілкування.
2. Український молодіжний сленг.
3. Мовлення української політичної еліти.

Виступ супроводжуйте демонстрацією відео- та медіатекстами.

10. Назвіть відомих європейських і американських учених, у роботах яких порушується питання співвідношення мови й мислення.

11. Визначте передумови виникнення гіпотези Сепіра-Уорфа. Поясніть, чому гіпотеза має назву «гіпотеза лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа»? Підказка криється в такому висловлюванні науковців:

Світ, у якому живуть суспільні утворення, що спілкуються різними мовами, представляють собою різні світи, а не один і той же світ із різними етикетками. Мова є замкнутою продуктивною системою символів, яка не тільки має відношення до досвіду, але в дійсності визначає для нас досвід в силу своєї формальної структури...; ми неусвідомлено переносимо встановлені мовою норми в галузь досвіду.

12. Поясніть, як Ви розумієте вислів В. фон Гумбольдта: «Кожна мова утворює навколо народу, якому вона належить, коло, за межі якого можна вийти тільки якщо ступиш до іншого кола».

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Мова як найважливіша етнічна ознака

План

1. Фактори формування етносів та мов.
2. Співвідношення етносів та мов.
3. Проблематика співвідношення і взаємозв'язку мови – етносу – культури.
4. Функції мови.

Студенти повинні знати: вихідні поняття, що визначають етнічні процеси; особливості етногенезу українців; фактори, що формують етнос; функції мови.

Студенти повинні вміти: аналізувати функції мови; укласти словник етнолінгвіста.

Ключові слова: етнос, народність, нація, плем'я, функції мови.

Література

1. Булаховський Л.А. Питання про походження української мови. К.: Вид-во АН УРСР, 1956. 218 с.
2. Герд А.С. Введение в этнолингвистику: Курс лекций и хрестоматия. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2001. 488 с.
3. Гриценко П. Мова. *Українці. Історико-етнографічна монографія у двох книгах.* Кн.. 1. Опішне, 1999.
4. Євтух В. Б. Є Етнічність : енциклопедичний довідник. К.: Фенікс, 2012. 396 с.
5. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд: Монографія. К.: НДІУ, 2007. 444 с.
6. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Відродження, 1994. 217 с.
7. Караман С. О., Караман О. В., Бакум З. П. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Фонологія. Графіка: підручник / за ред. С. О. Карамана. КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2007. 188 с.
8. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: підручник. 2-ге вид., стер. К.: ВЦ «Академія», 2009. 336 с. (Серія «Альма-матер»).
9. Кафарський В.І., Савчук Б.П. Етнологія. Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 432 с. (327-328)
10. Кибрик А.Е. Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания. М.: Едиториал УРСС, 2002. 336 с.

11. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник. 3-тє вид., стереотип. К.: ВЦ «Академія». 2014. 304 с. (Серія «Альма-матер»).
12. Лопушинський І. Рідна мова як важливий чинник консолідації української нації. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/philo/05lipkun.pdf>.
13. Матвіяс І.Г. Українська мова та її говори. К., 1990. 168 с.
14. Основні питання мовознавства. Мови світу: метод. посіб. для студ. філол.х спец.// Уклад.: Левицький В. В., Іваницька Л. М., Іваницький Р. В. Чернівці: ЧДУ, 1997. 60 с.
15. Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. К.: Академія, 2001. 148 с.
16. Тиводар М. Етнологія: навч. посібник. Львів: Світ, 2004. 624 с.
17. Ткаченко О.Б. Про повноту й неповноту мов і деякі інші суміжні явища. *Мовознавство*. 2006. № 2-3. С. 12-18.
18. Чебоксаров Н. Н., Чебоксарова Н. А. Народы. Расы. Культуры. М.: Наука, 1985. 272 с.

Проблемні питання та завдання

1. Схарактеризуйте вихідні поняття, що визначають етнічні процеси.
2. Які теорії етногенезу українців пропонують науковці?
3. З'ясуйте фактори, що формують етнос як цілісну систему.
4. Який зміст вкладають у поняття «етнос – народність – нація»? За якими ознаками в науці виділяють поняття етнос? Назвіть визначальні характеристики українського етносу.
5. На яких засадах існує нація загалом, і українська зокрема?
6. Чому генеалогічний принцип лежить в основі етнологічної класифікації мов?
7. З'ясуйте функції мови? Чому дослідники доводять думку, що комунікативна функція не є основною в сучасному лінгвістичному світі?
8. Як на вашу думку, чому вчені наголошують на важливості інкультуруючої функції?
9. Доберіть із текстів художньої літератури народні порівняльні звороти й доведіть їх національно-культурну специфіку.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Національна мова як виразник етнокультури

План

1. Поняття національної та рідної мови. Рідна мова та національні традиції.
2. Відбиття в національній мові особливостей народного характеру.
3. Поняття національного характеру. Сутність національного характеру.
4. Фактори розвитку національного характеру: історичні умови, культурні фактори, соціально-політичні фактори. Мова як репрезентант етнічної самосвідомості. Національна свідомість.
5. Етнічна самоідентифікація.

Студенти повинні знати: особливості національної літературної мови, специфічні особливості зв'язку рідної мови й рідної культури; риси українського національного характеру.

Студенти повинні вміти: проводити лексикографічний аналіз основних дефініцій; укладати словник етнолінгвіста.

Ключові слова: рідна мова, національна мова, койне, національний характер, етнічна самосвідомість.

Література

1. Гнатенко П. Український національний характер. К.: Дніпро, 1997. с. 73–93.
2. Дзюбишина-Мельник Н. Поняття «рідна мова» в контексті сучасних реалій URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/950/dzubyshunamelnyk_poniatty.pdf?sequence=1&isallowed=y
3. Кубаєвський М. Національна ідея: історичні й методологічні засади осмислення. Тернопіль: Економічна думка, 2007. 192 с
4. Кульчицький О. Риси характерології українського народу. Енциклопедія українознавства: у 2-х т. / під гол. ред. В. Кубійовича, З. Куделі. Мюнхен – Нью-Йорк: Молоде життя, 1949. Т. 1. с. 708–718.
5. Лозко Г. Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект. К.: «Артек», 2004. С. 6–107.
6. Лозова О. Психосемантика етнічної свідомості: проблеми й тенденції розвитку. *Науковий вісник кафедри Юнеско*. 2006. № 12. С. 162-168.
7. Львовочкіна А. м. Етнопсихологія: навч. посіб. К. : МАУП, 2002. 144 с.
8. Матяшук В. Український національний характер: особливості та шляхи подальшого формування URL: file:///c:/users/%d0%9b%d0%b8%d0%bb%d1%8f/downloads/mir_2011_7_30.pdf
9. Михайлова М. Національна мова та проблема етнокультурної ідентифікації українців. URL: http://dspace.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2012-60.pdf
10. Смук О. Ментальність українців як відображення духовного світу людини та соціальної спільноти. URL: www.socwd.uzhgorod.ua.

- 11.Ставицький Г. а. Етнічна самосвідомість як провідна ознака етнічності особистості. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/16785/1/stavyts%ca%b9kyu.pdf>
- 12.Фурман А. Психокультура української ментальності. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 132 с.
- 13.Фурман А. українська ментальність та її культурно-психологічні координати. *Психологія і суспільство*. 2001. № 1. С. 9–74.
14. Храмова В. До проблеми української ментальності. *Українська душа*. К: Фенікс, 1992. С. 4.
- 15.Шарманова Н. М. Етнолінгвістика: навч. посіб. для студ. факультету української філології. Кривий Ріг: НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.

Проблемні питання та завдання

1. З'ясуйте відмінності між поняттями «рідна мова» і національна мова».
2. Схарактеризуйте роль рідної мови у формуванні духовного потенціалу народу. Чому рідну мову розглядають як становий хребет національної культури і цінностей народу.
3. Ознайомтеся з міркуваннями українського педагога В. Сухомлинського, німецького філософа Г. Гадамера щодо Батьківщини й мови. Кі ідеї корисні для вас?

Любов до Батьківщини неможлива без любові до рідного слова. Тільки той, хто може осягти своїм розумом і серцем красу, велич і могутність батьківщини, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини. Людина, яка не любить мови рідної матері рідне, якій нічого не промовляє рідне слово, – це людина без роду й племені. Батьківщина – це твоє рідне слово. Знай, бережи, збагачай велике духовне надбання свого народу – рідну українську мову. Це мова великого народу, великої культури. Українською мовою написані невмирущі твори Котляревського і Шевченка, Франка і Лесі Українки... (В. Сухомлинський).

Але що таке для нас Батьківщина?.. Де місце і де б було воно, якби не було мови? Коли ми говоримо про споконвічність Батьківщини, ми зараховуємо сюди передусім мову. ... в рідній мові струменити близькість до свого, у ній звичаї, традиції в знайомий світ.

... Звичайно, кожен, хто досконало володіє рідною мовою, може вивчити інші мови й, зрештою, досягти певної межі досконалості. Проте вирішальний момент полягає ось у чому: хто живе у вигнанні, той не може сам повернутися до власного мовного світу власної волі. Коли прибулий у чужу країну відчувається як гість у мовному середовищі цієї країни, він ще не втратив своєї батьківщини... ...У реальному вимірі батьківщина – це передусім мовна батьківщина. Рідна мова вміщує для кожного елемент зв'язку зі споконвічною батьківщиною. ...Життя – це заглиблення в мову. Кожен, хто прагне освоювати

чужий край і чужу культуру, повинен шукати можливостей заглибитись в іншу мову. У цьому полягає перелом, якого не уникнути і який повинен допомогти вилікуватися, якщо людина хоче вижити і в нових умовах. Загалом лікування – це не те, що ми звикли мати на увазі в нашому технократичному суспільстві, коли, наприклад, звертаються до лікаря. Лікуватися – це імператив життя для самого хворого. Хвороба полягає в тому, що людина втрачає навички комунікативного мовлення, якщо більше не чує своєї власної мови. Такий людський вимір будь-якого питання (Г. Гадамер).

4. Чим для вас близькі такі прислів'я?

Рідний кра – земний рай. Рідна земля мати – а чужа – мачуха. На чужій стороні і весна не красна, на чужині й сонце не гріє. Як заїде на чужину, то хоть бородатий, а сирота. На чужині як у домовині. Лучче в рідні країні кість полягти, ніж на чужі слави досягти.

5. Визначте антинауковий характер «теорії про дві рідні мови». Чому національна освіта можлива лише на ґрунті рідної мови?

6. Прочитайте афоризми про мову, розгорніть один із них у власне міркування про вплив мови на духовний потенціал і життя етносу.

7. Мова є засобом не виражати вже готову думку, а створювати її, вона є не відображенням сформованого світогляду, а основою його формування.

8. Жоден народ добровільно не відмовляється від своєї мови (О. Потебня).

9. Мова – явище космічне (П. Мовчан). Яка людина, така й мова (Сенека).

10. Проаналізуйте «Молитву до мови» Катерини Мотрич. До яких народних образів звертається авторка, опoетизовуючи рідну мову?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4-5

Тема: Етнічні аспекти мовної політики

План

1. Політика. Мовна політика. Об'єкт мовної політики. Засоби здійснення мовної політики. Інструменти мовної політики. Завдання мовної політики. Напрями мовної політики.
2. Державна мова. Офіційна мова. Мови національних менших. Визначення місця інших мов за відношенням до державної мови. Іноземні мови (мови міждержавного спілкування). Регіональна мова. Міноритарна мова.
3. Інформаційна мовна політика.
4. Влада й мовно-інформаційний простір.

Студенти повинні знати: аспекти мовної політики, предмет, об'єкт мовної політики, основні завдання й напрями; прерогативні напрями сучасної інформаційної мовної політики.

Студенти повинні вміти: оволодіти термінологічним апаратом теми (політика, мовна політика, інформаційна мовна політика).

Ключові слова: мовна політика, державна мова, офіційна мова, мова національних меншин, іноземна мова, регіональна мова, міноритарна мова.

Література

1. Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду / Під заг. ред. Ю. Тищенка. К.: Український центр політичних досліджень, 2004. 312 с.
2. Багалый Л. Історія Слобідської України / Передмова, коментар В. І. Кравченка. Х.: Дельта, 1992. 256 с.
3. Бачинський Ю. Економічні підстави самостійної нації. *Націоналізм: Антологія*. К.: Смолоскип, 2000. С. 133–146.
4. Брас Пол Р. Етнічні групи і формування етнічної ідентичності. *Націоналізм: Антологія*. К.: Смолоскип, 2000. С. 462–467.
5. Бурячок Г.А. «Просвіта»: історія та сучасність (1868 – 1998). К.: Веселка, 1993. 308 с.
6. Василененко В. Які мови в Україні потребують особливого захисту. *Дзеркало тижня*. 2006. 18 березня.
7. Васильєва Л. Вплив регіоналізму на формування зовнішньої політики України. *Віче*. 1997. № 10. С. 9–18.

- 8.Герд А. С. Введение в этнолингвистику: Курс лекций и хрестоматия. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2001.488 с.
- 9.Гошовська В. А. Мовна політика в Україні: навч.-метод. матеріали. К.: НАДУ, 2013. 36 с.
- 10.Грушевський М. Про українську мову і українську школу. К: Веселка, 1991. 45 с.
- 11.Кеуш Н. Забезпечення інформаційної безпеки держави. *Голос України*. 2002. 21 листопада.
- 12.Ключевська Г. Інформаційний простір, який ми програли? *День*. 2006. № 121. 25 липня.
- 13.Корж А. Мовний чинник суспільної трансформації в Україні. *Рукопис*. К.: КНУ, 2004. 214 с.
- 14.Кочерган М. Мовна ситуація і мовна політика в Україні. URL: <file:///C:/Users/%D0%9B%D0%B8%D0%BB%D1%8F/Downloads/svit-2008-10-2-18-cochergan.pdf>.
- 15.Куць О. М., Заблоцький В. В. Мовна політика в Україні: аналіз та впровадження: Монографія. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 300 с.
- 16.Лизанчук В. Мова – основа ідентифікації нації. *Українське слово*. 2006. № 33. 16–22 серпня.
- 17.Лизанчук В. Не лукавити словом. Львів: ЛНУ, 2003. 560 с.
- 18.Німчук В. Українська мова – священна мова. *Людина і світ*. 2001. № 1. С. 35–38.
- 19.Семиколєнова О. І., Шиліна А. Г. Гендерний аспект сучасної мовної політики (міжнародний досвід і українська перспектива). *Мовознавство*. 2006. № 4. С. 32-40.
- 20.Тараненко О. О. Українська мова і сучасна мовна ситуація а Україні. *Мовознавство*. 2001. № 1. С. 3-20.
- 21.Червак Б. Як виграти інформаційну війну. *Українське слово*. 2006. № 21. 21–30 травня.
- 22.Широков В. А., Русанівський В. М., Чумак В. В. Українська лінгвістична мережа. *Мовознавство*. 2006. № 6. С. 21-26.

Проблемні питання та завдання

1. З'ясуйте поняття «мовна політика» й визначте в ньому місце поняття «мовна політика». Чому, на вашу думку, розвиток мови, її роль у суспільстві безпосередньо залежить від дій влади. Проілюструйте виступами відомих людей ваші думки (медіа-, відеотексти).
2. Що таке мовна політика. Визначте її предмет, основні завдання, засоби здійснення й напрями розвитку.
3. Доведіть думку, що мова є ознакою державності.
4. Схарактеризуйте поняття «державна мова» й «офіційна мова». Проаналізуйте думку О. Герда, що багато етнолінгвістичних проблем мовної політики добре простежуються на прикладі ставлення суспільства, держави до вже існуючої стандартної державної мови.
5. Опрацюйте за посиланням (URL: <https://bilyayivka.city/read/blog/32195/chiya-mova-togo-kraina-sim-tez-pro-te-yak-nas-rokami-obmanyuvai-scho-mova-ne-mae-znachennya->) запропонований матеріал. Доповніть його власними прикладами про необґрунтованість тези, що мова не має значення.
6. Створіть проект розвитку й функціонування української мови у ЗВО, де ви навчаєтеся.
7. Схарактеризуйте основні положення закону «Про функціонування української мови як державної».
8. З'ясуйте, що таке інформаційно-комунікативна система держави. Яку роль має інформаційна мовна політика в розвитку як держави, так і мови.
9. Проаналізуйте моделі інформаційної політики (за І. Литовчинком).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6-7

Тема: Основні поняття й термінологічний апарат етнолінгвістики

План

1. Поняття мовної картини світу.
2. Структура мовної картини світу.
3. Взаємодія мовної і домовної картини світу.
4. Змінюваність мовної картини світу. Сучасність та архаїчність лексики.

Студенти повинні знати: поняття мовної картини світу; складники мовної системи світу; характеристики типів мовної картини світу; основні проблеми лексико-семантичного та граматичного рівнів дослідження мовної картини світу.

Студенти повинні вміти: аналізувати лексику на лексико-семантичному й граматичному рівнях.

Ключові слова: мовна картина світу, загальномовна картина світу.

Література

1. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания. *Интегральное описание языка и системная лексикография*: избр. тр. М.: Школа «Языки русской литературы», 1995. Т. 2.
2. Брутян Г. А. Язык и картина мира. *Философские науки*. 1973. № 1. С. 108–115.
3. Вержбицкая А. Язык. Культура. Познание. М.: Русские словари, 1997. 416 с.
4. Вихованець І. Р., Городецька К. Г., Грищенко А. П. Мова і культура. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 392 с.
5. Воротников Ю. Л. «Языковая картина мира»: трактовка понятия. Донецк: АООТ Торговийдом «Донбасс», 1998. 253 с.
6. Герд А. С. Введение в этнолингвистику. Спб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1995. 278 с.
7. Гумбольдт В. Характер языка и характер народа / Вильгельм Гумбольдт. *Язык и философия культуры* / [пер. с нем., сост., общ. ред. и вступ. ст. А. В. Гулыга и Г. В. Рамишвили]. М.: Прогресс, 1995. С. 370–380.
8. Денисова С. П. Картина світу та суміжні поняття в зіставних дослідженнях. *Проблеми зіставної семантики*. К.: Вид. центр КНЛУ, 2005. Вип. 7. С. 9–15.
9. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика. Нариси . К.: «Довіра», 2007. 262 с.

10. Живіцька А. І. Мовна картина світу як відображення реальності. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: зб. наук. пр. № 4, 2010. С. 20-25
11. Косенко О. С. Мовна картина світу. *Мовознавство*. 2004. № 5-6. С. 36–42.
12. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. К.: Академія, 1999. 288 с.
13. Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу. *Мовознавство*. 2004. № 5-6. С. 36-42.
14. Лисиченко Л. Структура мовної картини світу. *Мовознавство*. 2004. № 5-6. С. 36-41.
15. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособие. 3-е изд., испр. М.: Флинта: Наука, 2007. 296 с.
16. Пименова М. В. Мовна картина світу Л.: Изд-во ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1989. 350 с.
17. Постовалова В. И. Существует ли языковая картина мира? *Язык как коммуникативная деятельность человека*. М.: Наука, 1987. С. 67-79.
18. Потапенко О. І., Кожуховська Л. П., Товкайло Т. І., Чубань Т. В. Лінгводидактика (курс лекцій): навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. К.: Міленіум, 2005. 402 с.
19. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). К.: Фітосоціоцентр, 1999. 148 с.
20. Соколовська Ж. П. Картина світу та ієрархія сем. *Мовознавство*. 2002. № 6. С. 87-91.
21. Терещенко К. В. Мовне втілення концептуальної картини світу.: <http://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25397/1/Tereshenko.pdf>
22. Яковлева Е. С. Фрагменты русской языковой картины мира: модели пространства, времени и восприятия. М.: Гнозис, 1994. 54 с.

Проблемні питання та завдання

1. Розкрийте поняття концептуальної та мовної картини світу. З'ясуйте питання кореляції концептуальної й мовної картини світу.
2. Підготуйте повідомлення на тему «Проблема мовної картини світу в працях лінгвофілософів» (В. Фон Гумбольдта, Л. Вайсгербер, Б. Уорф, Г. Сковорода.

3. Чому, на вашу думку, мовні картині світу характерна змінюваність. Думку обґрунтуйте, проаналізувавши лексику, що виникла протягом 2014-2019 рр. Чим зумовлена поява такого шару лексики?
4. Укладіть словник архаїчної лексики, проаналізувавши твір І. С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я». Доберіть до цих слів сучасні відповідники.
5. І. Нікітіна в дослідженні «Українська національна мовна картина світу: діахронічний аспект» (URL: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/806) наголошує, що українська національно-мовна картина світу зберегла набуті загальні значення, за допомогою яких кожен українець інтерпретує досвід народу України й сплановує власну поведінку. Її відтворено в лексичному фонді, що успадкований із праслов'янського етапу розвитку, й розвинута за рахунок неслов'янських впливів. Доведіть цю думку, навівши приклади архаїзмів та історизмів із художніх творів. Проаналізуйте їх роль у тексті твору.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8-9

Тема: Концепти як складники свідомості, носії культурно значущої інформації певного етносу. Символ як елемент мовної картини світу

План

1. Концепти як складники свідомості, носії культурно значущої інформації певного етносу.
2. Концепт і поняття.
3. Підходи до визначення поняття «концепт» у сучасній лінгвістиці.
4. Загальнокультурні й етнічні концепти. Соціально-політичні, ідеологічні, філософські, культурні, ментальні та міфологічні концепти. Культурні концепти та культурно-історичні.
5. Символ як елемент мовної картини світу. Етнолінгвістична характеристика словесних символів.
6. Коди української етнокультури.
7. Етнічна й соціокультурна стереотипізація в мовних знаках. Основні тематичні групи: людина, природа, способи вербалізації концептів.

Студенти повинні знати: поняття й термінологічний апарат етнолінгвістики.

Студенти повинні вміти: тлумачити поняття «концепт», «символ», оволодіти навичками здійснювати концептуальний аналіз тексту.

Ключові слова: концепт, символ, фрейм.

Література

1. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та вірування. К.: Довіра, 1992. 414 с.
2. Василько З. С. Символізація слова в українському фольклорному мовленні. *Вісник Львівського університету*, 2003. № 2. С. 40–41.
3. Войтович В. Українська міфологія. К.: Либідь, 2002. 664 с.
4. Воркачѳв С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. *Науч. докл. высш. шк. Филол. науки*. 2001. № 1. С. 64–72.
5. Голобородько К. Ю. Лінгвістичний статус концепту. *Культура народів Причорноморья*. 2002. № 32. С. 27-30.
6. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. К.: Логос, 2004. 284 с.

7. Калашник В. Українські вербальні символи як чинник національно-культурної само ідентифікації. *Українознавство*. 2005. № 4. С. 104–106.
8. Кононенко В. І. Символи української мови. Івано-Франківськ: Плай, 1996. 272 с.
9. Кононенко В. І. Словесні символи в семантичній структурі фраземи. *Мовознавство*. 1991. № 2. С. 30–36.
10. Лотман Ю. Символ в системі культури. *Избранные статьи*. Таллінн, 1992. Т. 1. С. 191–199.
11. Потебня А. А. О некоторых символах в славянской народной поэзии. / Слово и миф. М.: Наука, 1989. 622 с.
12. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
13. Сваричевська Л. Концепт символу в українській мовній картині світу. *Вісник Львів. ун-ту. Серія філол.* Вип. 34. Ч.1. 2004. С. 372–373.
14. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Дозвілля-К, 2006. 716 с.
15. Словник символів культури України: навч. посіб. для студ. істор. спец. вищ. навч. закладів / За ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка, В. В. Куйбіди.. К.: Міленіум, 2005. 352 с.
16. Слухай Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовнокультурного феномену. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. пр. К.: ЛОГОС, 2002. № 7. С. 462-470.
17. Стефаник Х. Термін концепт: діалог лінгвістики та літературознавства. *Studia Methodologica* Тернопіль TNPU, 2014. Вип. 36. С. 78-85.
18. Таценко, Н.В. Основи теорії мовного дискурсу: навч. посіб. Суми: СумДУ, 2011. 177 с.
19. Українські символи / [Дмитренко М., Іваннікова Л., Лозко Г. та ін.]. К.: «Академія», 1994. 140 с.
20. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика: навч. посіб. для студ. факультету української філології. Кривий Ріг: НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.
21. Юнг К. Г. Архетип і символ. URL: <http://www.litmir.net/br/?b=104497>.
22. Юсупова Ю.Л. Концепт как единица концептуальной картины мира. *Проблемы прикладной лингвистики: матер. Междунар. научно-практич. конф. 27-28 декабря 2005*. Пенза: III НУ им. В. Г. Белинского, 2005. С. 314-316.

Проблемні питання та завдання

1. З'ясуйте погляди мовознавців на трактування поняття «концепт». Проаналізуйте підходи до тлумачення цього поняття. Проаналізуйте теорії виникнення концептів.
2. Які шляхи формування концептів виокремлюють мовознавці?
3. А. Вежицька розрізняє концепт-мінімум, концепт-максимум і енциклопедичний додаток (доповнення). Дайте тлумачення їм.
4. Що таке концептуальна система людини? Дайте їй характеристику.
5. Схарактеризуйте фрейм як компонент концептосистеми.
6. Дайте визначення поняттю «когнітивна семантика».
7. Схарактеризуйте такі концепти в українській мові: щастя, воля, мир, земля, гроші, чоловік, жінка та інші (за власним вибором).
8. Схарактеризуйте концепт «кохання» у сучасній українській афористиці.
9. Користуючись тлумачним словником, з'ясуйте значення слова символ. Які ознаки символів?
10. Підготуйте повідомлення на тему: «Унесок Г. С. Сковороди в теорію дослідження символів та символіки».
11. Які символи найчастіше зустрічаються в народних піснях? Наведіть приклади їх.
12. Заповніть таблицю-матрицю, увівши народні символи.

Символічне значення слів	Приклади з фольклору
Символ тяжкої праці, терпіння	
Символ закоханих	
Символ співучості, весни, України	
Символ невинності, покірності, безборонності	
Символ незграбності	

Символ краси, розквітлої молодості	
Символ біди, небезпеки, лиховісності	
Символ пліткарства, балакучої дівчини або жінки	
Символ відданості, швидкості, витривалості	
Символ хитрощів, спритності, улесливості	
Символ провісництва весни	
Символ хижацтва, негамовного голоду	